

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Окреслено історію українських перекладів давньогрецької літератури й охарактеризовано перекладацьку творчість українських філологів-класиків, поетів і прозаїків. Рецепція літературних творів античності представлена текстами різних стилів, поетичних шкіл і різночасової української мови, які демонструють славу традицію вітчизняного перекладознавства. Зазначено, що українські переклади мають давню історію (від першого перекладу 1788 р. і першої хрестоматії 1809 р.); вони публікувалися як у розрізних періодичних виданнях, збірках, альманахах, так і цілісними книгами та у хрестоматіях і антологіях. Проаналізовано українські переклади літератури давньогрецькою мовою архаїчного, класичного та елліністичного періодів. Описано переклади поезії (епос, елегія, ямб, монодична та хорова лірика, трагедія, комедія, народна лірика, мімія, епілія, буколіка, ідилія, епіграма) і прози (байка, історіографія, філософія, риторика, художня проза, античний роман, Новий Завіт і Септуагінта, ранньохристиянська патристика). Значимими в історії перекладів є досягнення блискучого знавця античності І. Франка. Високий рівень мовно-стилістичного засвоєння давньогрецьких прозових і поетичних текстів демонструє творча манера таких видатних перекладачів, як Борис Тен, В. Свідзінський, М. Білик, Г. Кочур, А. Смотрич, В. Державин, В. Самоненко, П. Стрільціє, А. Цісик, Ю. Мушак, В. Маслюк, А. Білецький, Й. Кобів, Ю. Цимбалюк, Л. Павленко. Славні традиції продовжують нині знані антикознавці, літератори й поети, серед яких чільне місце належить А. Содоморі. На рівні світової біблеїстики чотири переклади Святого Письма українською мовою (П. Куліша, І. Пулюя, І. Нечуй-Левицького, І. Огієнка, І. Хоменка, Р. Турконюка). Проте попри численні українські переклади різножанрових творів давньогрецької літератури залишається потреба у створенні корпусу перекладів давньогрецької історіографії, риторики, філософії, природничо-наукових текстів, грекомовної патристики.

Ключові слова: давньогрецька література, переклади українською мовою, класична філологія, перекладачі з класичних мов.

Вступ. Загальновідомо, що антична культура є для європейської цивілізації невичерпним джерелом літературних наслідувань і мистецьких втілень. У зв'язку з цим незмінним інтересом з'являється потреба у прочитанні як оригінальних текстів античних авторів, так і їхніх перекладів українською. А переклади із класичних мов в Україні демонструють славу традицію вітчизняного перекладознавства, яка має давню історію від першого перекладу 1788 р. і першої хрестоматії 1809 р. [4, с. 13, с. 227].

Дослідження історії українських перекладів із давньогрецької та римської літератури, а також перекладознавчого доробку українських класичних філологів розпочалося ще в 1970 р., коли в журналі "Іноземна філологія" (Серія: Питання класичної філології) було вміщено покажчик цих перекладів і наукових праць [3]. Інша історико-бібліографічна праця належить ушлявленому своїми прозовими перекладами з класичних мов Й. Кобову [2]. Нарис про переклади та перекладознавчі студії з класичних мов "Студії з класичної філології (1944–2012)" У. Головач та А. Ясіновського вміщено в колективній монографії "Неперевна філологія: класичні, візантиністичні, неоелліністичні студії в Україні ХХ ст." [1]. На час виходу у світ у 2014 р. найповнішою книгою про здобутки класичної філології в Україні є бібліографічний довідник "Українська класична філологія: бібліографія, історія, персоналії (XVIII–XXI ст.)", укладений Л. Павленко та Л. Звонською [4]. Він містить вичерпну історичну довідку про українські переклади античної літератури і критичні праці з антикознавства, які становлять 2836 бібліографічних позицій, розподілених на розділи, враховуючи мовний, діакронний, хронологічний і жанрово-тематичний принципи.

Результати дослідження. Багато українських перекладів з античної літератури друкувалися в різних періодичних виданнях ("Жовтень", "Весвіт", "Дзвін", "Іноземна філологія", збірка "Золоте руно") та авторських зібраннях творів поетів-перекладачів. Чимало перекладів представлено в хрестоматіях (Антична література: зразки старогрецької та римської літератури / Упорядк. О. І. Білецький. – Харків, 1938; Антична література: хрестоматія / Упорядк. і передмова О. І. Білецького, наук. ред. Н. Л. Сахарного. – К., 1968; Маслюк В. П. Антична література: Хрестоматія. – Ч. I: Давня грецька поезія в українських перекладах і переспівах

– К., 1994), підручниках (Пашенко В. І., Пашенко Н. І. Антична література: підручник. – К., 2001; Павленко Л. В. Візантійська література. Нариси і тексти. – Ч. I: Становлення / Концепція, нариси, коментарі, переклади Л. В. Павленка. – К., 2012) та антологіях (Мегела І. П., Левко О. В. Давньогрецька класична лірика: Антологія. – К., 2006; Елліністична поезія. Антологія. – К., 2007).

Давньогрецький епос, зокрема, поема Гомера "Іліада" вперше повністю зазвучала українською мовою в перекладі С. Руданського під назвою "Омирова Ільіонянка" (1903). До цього з'явилися друком окремі пісні "Іліади": у Харкові, перекладені В. Самійленком (1887); у Львові – К. Климовичем (1894) і Петром Байдою (Ніщинським) (1902), який першим повністю переклав українською мовою "Одіссею" (1889), відтворюючи першим віршований розмір епічних поем – гексаметр дактилічний. Взірцевими й дотепер неперевершеними є переклади "Іліади" (1978) та "Одіссеї" (1963) Бориса Тена, які вповні відображають мовно-стилістичні та метричні особливості Гомерівських поем і яскраво передають сам дух оригіналу. Переклад 34-х Гомерівських гімнів належить перу корифея української літератури і невтомного перекладача античності Івана Франка (видані 1962 р.). І. Франко перекладав також уривки іншого епічного поета, Гесіода; за його зразком переклад тематичних фрагментів дидактичної поеми "Труди і дні" здійснив В. Свідзінський, вперше опублікований у Хрестоматії "Антична література", укладеній О. Білецьким (1968) і пізніше вповні виданий 1986 р. Пародійна поема "Батрахоміомехія" перекладена українською мовою під назвою "Жабомішодраківа" К. Думитрашком (1858), С. Руданським під назвою "Омирова війна жаб з мишами" (1897), І. Франком "Війна жаб з мишами", П. Стрільцевим "Батрахоміомехія" (1967) [1, с. 63–66; 4, с. 64–65].

Найкраще перекладена, і причому не одним перекладачем, давньогрецька лірика. Твори численних представників елегійної та ямбічної поезії, розмаїтої за тематикою, були предметом перекладацьких зацікавлень не одного покоління перекладачів, починаючи від І. Франка. Антологія "Давньогрецька класична лірика", укладена І. Мегелою та О. Левком (2004), найповніше відображає різні перекладацькі інтерпретації. Суспільно-політична та дидактична елегія Феогніда, Сімоніда

Кеоського, Калліна, Тіртея, Солон та Фокіліда вже не одне десятиліття звучить у перекладах І. Франка, Г. Кочура (1938), М. Білика (1963), П. Стрільцева (1970), А. Цісика (1975), В. Маслюка (1979), А. Содомори (1985), Н. Пащенко (2001), Т. Лучука (2002); повне видання поезії Феогніда здійснив А. Содомора (2004). Морально-філософська поезія Ксенофана стала надбанням українського читача завдяки І. Франку, А. Содоморі, В. Маслюку. Любовну елегію дарує перший поет кохання – Мімнерм, якого вважають творцем європейської любовної лірики; він представлений у перекладацькому доробку І. Франка, Г. Кочура, В. Маслюка, Н. Пащенко. Емоційна ямбічна поезія Архілоха, Семоніда Аморгського, Гіппонакта представлена перекладами Г. Кочура, А. Білецького, В. Маслюка, А. Содомори, Н. Пащенко, Т. Лучука. Потужна давньогрецька хорова лірика Алкмана, Стесіхора, Івіка, Бакхіліда, Піндара перекладена лише вибірково І. Франком, В. Державином, А. Содоморою, тому ще очікує на своїх талановитих майстрів поетичного слова. Монодійний і хорівий мелос, або мелічна лірика уособлена найвидатнішими її представниками, Алкеєм і Сафо, здавна викликали перекладацький і дослідницький інтерес, починаючи з книги: "Алькай і Сафо". Тексти і студія Івана Франка. – Львів, 1913. Перекладачами лесбоських ліриків були Г. Кочур, Н. Пащенко, М. Трофимук, Д. Коваль, Л. Глущенко, Т. Лучук, О. Страшенко. Проте найбільшого пошанівку заслуговує перекладацький талант А. Содомори, який здійснив повне видання збережених фрагментів Алкея (2012) і Сафо (2013). Прекрасний світ монодійної лірики, відкритий перед читачем славетним Алкеєм, Сафо, продовжував оспівувач радощів життя, любові і вина – Анакреонт та наслідувачі його поезії в елліністичну добу, т. зв. анакреонтика, які звучать українською завдяки переспівам Т. Франка (1913), перекладам Г. Кочура і А. Білецького (1938), М. Білика (1963), В. Маслюка (1979), Н. Пащенко (2001), О. Страшенко (2004) [1, с. 66–69; 4, с. 72–77].

Зачинателем українських перекладів давньогрецької трагедії був поет, композитор і громадський діяч Петро Ніщинський (Софокл. Антигона: драматична дія / З грецького на южноруську мову перевіршував Петро Ніщинський. – Одеса, 1883); перевидання 1911 і 1930 рр. Невдовзі, 1894 р., з'явилися переклади Софоклових трагедій "Цар Едип" і "Антигона", виконані І. Франком. Софоклово "Антигону" перекладали також В. Державин (1938), Борис Тен (1968), а зібрання п'яти трагедій ("Електра", "Цар Едип", "Антигона", "Філоктет", "Едип у Колоні") побачило світ 1989 р. завдяки Борису Тену та А. Содоморі. За Есхіла спершу взявся відомий мовознавець, філолог-класик і культурний діяч, ректор Львівського університету В. Сімартич (Айсхіль. Орестейя: винятки з трилогії / пер. В. Сімович (Васаген Сімартич). – Львів, 1937). Продовжив переклади Есхіла Борис Тен ("Прометей закутий", "Орестейя", 1949), а повне видання Есхіла з'явилося 1990 р., доповнене перекладами А. Содомори. У Хрестоматії 1938 р. опубліковані перші переклади "Медеї" та уривків з "Іпполіта" Еврипіда В. Самоненка, а видання трагедій Еврипіда здійснили ті ж славетні перекладачі Борис Тен та А. Содомора [1, с. 73–74; 4, с. 80–81].

Доповненням аттичної драми традиційно була комедія, тому її переклади йшли паралельно з перекладами трагедії. Стара, класична аттична комедія, представлена Аристофаном, за якого вперше взявся син І. Франка, відомий письменник і філолог-класик Т. Франко, переклавши "Хмари" (видано у Львові 1918 р.). Наступною перекладеною комедією стала "Лісістрата", перекладена К. Лубенським і видана у Харкові 1928 р. Комедії "Хмари", "Оси", "Жаби" побачили світ у 1939 р. у

талановитих перекладах В. Свідзінського. Перекладацький доробок Бориса Тена – "Хмари", "Лісістрата", "Жаби" (1956). А зібрання комедій Аристофана, видане 1980 р. – заслуга В. Свідзінського, Бориса Тена, А. Содомори [1, с. 74–75; 4, с. 95–96].

Із ранньої давньогрецької поетичної літератури збереглася і народна лірика; до перекладу грецького фольклору ("Ейресіона", "Антема", "Ластівка", "Черпаха", "Діалог", "Пісня млинарів") звертався А. Содомора (1979) [4, с. 56].

Паралельно з розвитком поезії, розквітає прозова література, в якій одним з найперших жанрів постає байка. Езопові байки вперше "для руської молодіжці переповів Любомир Селянський", чия книжечка вийшла друком без зазначення року в Коломиї. Окремі байки Езопа у перекладі А. Білецького вміщені в хрестоматії 1938 р.; у наступному її виданні 1968 р. опубліковані байки, перекладені Ю. Мушаком; йому ж належить повний переклад байок Езопа, виданий окремою книгою в 1961 р. Високохудожній переспів Езоповий байок у 1964 р. здійснив М. Годованець, з-під пера якого 1987 року вийшла велика збірка переспівів усієї античної байки (Езоп, Федр, Бабрій, збірка "Ромул") [1, с. 69–70; 4, с. 165–166].

Давньогрецька історіографія представлена, в основному, перекладами Геродота, а от повний переклад історичних творів Фукидіда та Ксенофонта ще очікує свого творця. Спочатку перекладалися новелістичні оповіді з "Історій Геродота" (Геродот. Крез і Солон. Паденіє Креза. Переправа Ксеркса через Гелеспонт / пер. Васи́лій Ільницький // Читанка руська для низшої гімназії. – Львів, 1866; Геродот. Битва на морі під Саламиною. Битва під Термопіями / пер. Іван Браник // Там же; Геродот. Скарбниця Рампсініта (II, 121) / пер. Б. Зданевича // Хрестоматія-1938) та описи Скіфії на праукраїнських теренах (Скити й Скитія. Історичні оповідання Геродота / Пер. Івана Франка – Львів, 1912; Геродот із Галікаркасу. Опис Скитії (Мельпомена 1–142: Найстарший опис України з V століття перед Христом) / пер. Теофіл Коструба. – Львів, 1937). Перекладом "Скіфського логосу" також займався А. Білецький (1968, 1991), а 1993 р. вийшов друком його повний переклад "Історій в дев'яти книгах" Геродота з ґрунтовною передмовою і розлогими коментарями. З "Історій Пелопоннеської війни" Фукидіда маємо лише Промову Перікла (II, 35–46), також перекладену А. Білецьким. А Ксенофонт представлений лише фрагментом-новелою про історію Пантеї та Араспа з "Кіропедії" у перекладі Б. Зданевича (1938), попри те, що його класичний твір "Анабазис" є програмним при вивченні давньогрецької граматики і традиційно читається як перший оригінальний текст при підготовці філологів-класиків [1, с. 71–72; 4, с. 86–87].

Українська перекладацька школа теж не може особливо похвалитися перекладами давньогрецької філософії, хоча їхні твори зазвучали по-українськи ще з середини XIX ст. (Плятон. Георгіас. Протагор // З грец. переложив Омелян Гороцький. – Львів, 1866–1868). Наступними були переклади також з Платона: Платон. Оборона Сократа / пер. і пояснив В. Кмицькевич. – Перемішль, 1903; Платон. Сімполіон (Бенкет) / пер. і передмова Івана Франка. – Львів, 1912. Наступний після Франкового переклад діалогу "Бенкет" здійснив І. Огоновський, чия праця побачила світ 1922 р. у Коломиї, а сучасний переклад "Бенкета", виданий 2005 р., належить відомій перекладачці філософської і богословської грекомовної літератури У. Головач. Фрагментарно перекладав "Державу" та "Іон" Ю. Мушак (1968), йому ж належить переклад діалогу "Крітон" (1992), який вперше переклав Борис Тен (1988). Над перекладами діалогів Платона працювали Й. Кобів: "Федон" (1992); "Аполіогія

Сократа", "Іон", "Протагор", "Федр"; У. Головач: "Гіппій Більший"; Т. Лучук: "Евтифрон"; Дз. Коваль: "Горгій" – усі переклади були видані 1995 р. у зібранні діалогів Платона. Платонова "Держава" повністю була перекладена Дз. Коваль і видана 2000 р. Найбільшого європейського та, зрештою, й світового філософа Аристотеля розпочав перекладати Борис Тен: уривки "Поетики" були надруковані 1950 р., а твір повністю – 1967 р.; фрагменти "Поетики" також переклади Й. Кобів та Ю. Мушак (1965). Деякі інші значимі праці Аристотеля до українського читача донесли Й. Кобів ("Про мистецтво", 1978), О. Кислюк ("Політика", 2000), В. Ставнюк ("Нікомахова етика", 2010). Твори Аристотелевого учня, Теофраста, чий енциклопедизм і обшир філософської спадщини може суперничати з його великим учителем, скромно представлені лише маленьким етичним трактатом "Характери" у перекладі Дз. Коваль (2003). А стосовно творів досократиків, то українською є лише переклади Геракліта, окремі фрагменти якого опрацював Ю. Мушак (1963), а повністю фрагменти філософа видані в перекладі А. Тихолаза (1995). Отже, давньогрецька філософія, як і вже розглянута історіографія та риторика, про яку йтиметься далі, чекають своїх митців перекладу [1, с. 76–79; 4, с. 99–101].

Про твори давньогрецьких ораторів в українських перекладах можна сказати дуже і дуже скромно, бо видано лише дві праці: Демостен. Олімпійські промови / Пер. і пояснив Дмитро Николишин. – Коломия, 1923; Демосфен. Друга промова проти Філіпа / пер. Й. У. Кобова. – К., 1968. Тому давньогрецьке красномовство теж очікує своїх українських поціновувачів [4, с. 100].

Елліністична доба подарувала світові багато яскравих постатей у різних жанрах давньогрецької літератури. Нова аттична комедія, представлена Менандром, перекладалася ще І. Франком ("Право дитини", "Полюбовний суд", 1911), далі А. Содомора переклав щойно віднайдену в ХХ ст. комедію "Відлюдник" (1962). Міміямби зазвучали українською в перекладі І. Франка, а продовжив знайомити українського читача з поезією Геронда В. Маслюк (1961, 1968, 1994) [1, с. 81; 4, с. 109].

Елліністична поезія подана як творами малих форм – поемами-епіліями Мосха "Європа", Біона "На смерть Адоніса", Мусея "Геро і Леандр", ідиліями та буколіками Каллімаха і Феокрита, так і епічною поемою Аполлонія Родоського "Аргонавтика". Александрійська поетична школа з її ученою поезією як епосу Аполлонія Родоського, так і поезії малих форм Каллімаха ще очікує на повний переклад. Уривки з "Аргонавтики" перекладали А. Смотрич (1968) та В. Маслюк (1994), а переклади з Каллімаха у творчому доробку А. Смотрича (1968), А. Содомори (1971), В. Маслюка (1994), О. Страшенка (2007) [1, с. 81; 4, с. 111]. Поетів-буколіків (Мосха, Біона, Феокрита) перекладали І. Франко, Ф. Самоненко (1968), А. Цісик (1978, 1979), В. Маслюк (1994) [1, с. 82; 4, с. 112–113].

Радощі життя, застілля, філософські роздуми про кохання, легковажні сценки, справжні глибокі любовні переживання – все це по-різному, але напрочуд майстерно висловлено в епіграмах. Започаткував українську перекладацьку традицію перекладу епіграматичної поезії І. Франко, переклавши епіграми Аніти, Антипатра Сидонського, Архімеда, Діоскорида, Евкліда, Ерасистрата, Ератосфена, Ерінни, Леоніда Тарентського, Мелеагра, Міро, Носсіди, Посидіппа. У творчому доробку А. Содомори епіграми Платона, Паррасія, Ерінни, Носсіди, Аніти, Асклепіада Самоського, Посидіппа, Симмія Родоського, Діоскорида, Алкея Мессенського, Антипатра Сидонського, Мелеагра (1971), Корінни (1975) чимало епіграматичної поезії переклав В. Маслюк: Асклепіад Самоський, Посидіпп, Леонід Тарентський, Зенодот,

Антипатр Сидонський (1978), Платон, Паррасій, Ерінна, Аніта, Леонід Тарентський (1988), Алкей Мессенський, Антипатр Сидонський, Асклепіад Самоський, Діоскорид, Евен Пароський, Посидіпп, Мелеагр, Носсіда (1994). До перекладів грецької епіграми в різний час зверталися А. Смотрич, А. Цісик, Л. Павленко (Агафій, Григорій Богослов, Павло Силенціарій, Паллад; О. Страшенко (Аніта, Антипатр Сидонський, Геділ, Діоскорид, Леонід Тарентський, Симмія Родоський); Н. Пащенко, О. Осауленко, цикл еротичних епіграм переклала Л. Звонська [1, с. 82; 4, с. 114–117].

Художня проза доби еллінізму представлена перекладами різножанрових творів Лукіана, починаючи з вперше виданого (Люкіан. Юпітер у клопотах: гумористичний діалог / Пер. Тадея Мандибура. – Львів, 1902), подальших перекладів А. Сагарди ("Зевс трагічний"; "Прометей, або Кавказ"; "Про сон, або Лукіянове життя"; "Ікароменіпп, або Понадхмарний"; 1938) і В. Маслюка ("Портрети", 1974, "На захист 'Портретів'", 1988). На початку ХХ ст. з'явився перший переклад із "Порівняльних життєписів" (Плутарх. Життєпис Періклія / Уступ та словарець заосмотрив і для ужитку в гімназіях видав о. Спиридон Кархут. – Львів, 1911), продовжений Ю. Мушаком ("Солон і Лікур", 1968) та Й. Кобовим і Ю. Цимбалюком ("Перікл і Фабій Максим"; "Нікій і Красс"; "Олександр і Цезар"; "Агід і Клеомен; Тіберій і Гай Гракхи"; "Демосфен і Цицерон", 1991), проте це лише дециця із 50 біографій визначних греків і римлян, написаних Плутархом, не рахуючи його численних філософських, релігійних, природничо-наукових та етичних трактатів [1, с. 86; 4, с. 153–154].

Український перекладач і педагог, який проживав в Америці, О. Омецінський переклав філософські твори Епіктета "Енхейрідіон" і Марка Аврелія "Роздумування", видані в Нью-Йорку в 1986 р. Твір предстваника другої софістики, Клавдія Еліана "Строката історія" переклала Дз. Коваль (1995) [1, с. 87; 4, с. 153–154].

У перекладі Л. Павленка маємо уривки елліністичних поем Мусея "Геро і Леандр", Квінта Смирнського "Події після Гомера" та Нона Панополітанського "Діяння Діоніса" (2012) [1, с. 86–87; 4, с. 153–154].

Греко-римська доба подарувала європейській літературі жанр античного роману й активно розвивала новелу. Антологію античної (давньогрецької і давньоримської) новели видали Й. Кобів і Ю. Цимбалюк у збірці "Дамоклів меч" (1984). Найперше постав переклад роману Лонга "Дафніс і Хлоя" у перекладі В. Державина; наступний переклад належить В. Маслюку (1989). Уривки роману Геліодора "Ефіопіка" з'явилися у перекладі Б. Зданевича в хрестоматії 1938 р., повністю роман був перекладений завдяки старанню Л. Павленка (2012). У перекладі Й. Кобова і Ю. Цимбалюка вийшов роман "Повість про Херея і Каллірою" (1980). Антології "Античний роман" (упорядник М. Борецький, 2004) і "Давньогрецький роман" (упорядник В. Зварич, 2008) містять ці твори. Із першим європейським пригодницьким романом Антонія Діогена "Неймовірні пригоди по той бік Фули" познайомив читача Л. Павленко (2012); його ж перу належить переклад уривків сатирико-міфологічного твору Синесія "Єгипетська повість", у якому Птолемаїдський єпископ пародіює звичаї при візантійському дворі IV ст. (2012) [1, с. 83; 4, с. 162–163]. Попри значні здобутки в перекладах елліністичної поезії прозові твори (філософські, історичні, природничі), якими рясніє післякласична доба, залишають не перекладеними.

Ранньохристиянські часи збагатили античну і світову літературу. Українські переклади Біблії і Нового Завіту зокрема, написаного давньогрецькою мовою періоду койне, мають давню історію і розпочинаються з перекладу "Євангеліє від Матея і Йоана" М. Шашкевича

(1862); "Четвероевангеліє" переклад П. Морачевський у 1905 р. Перший переклад Біблії, виконаний П. Кулішем, І. Пулюєм, І. Нечуй-Левицьким, був виданий у Відні 1903 р. Класичним за перекладацькою вправністю, мовно-стилістичними і найбільш уживаним християнською спільнотою України й дотепер став другий переклад Біблії, здійснений І. Огієнком і виданий у Лондоні 1962 р. І. Хоменку належить третій переклад Святого Письма, який побачив світ у Римі 1963 р., шанований в українській діаспорі. Четвертий переклад Біблії, де, на відміну від трьох попередніх, Старий завіт також перекладався з давньогрецької мови (з тексту Септуагінти), здійснив Р. Турконяк (2011).

Багата східнохристиянська патристика, яка складає 161 том фундаментального видання *Patrologia Graeca*, представлена перекладами лише окремих творів небагатьох грекомовних Отців Церкви. Розпочімо з огляду перекладів творів Трьох святих і Вселенських учителів. Л. Звонська здійснила переклад значного корпусу гомілій та морально-аскетичних творів Василя Великого (2006, 2007). Творами Григорія Богослова займалися: І. Гаврилик, переклавши деякі гомілії (2009), Л. Павленко, опрацювавши "Другу промову проти імператора Юліана" та поезію "Про своє життя", "Гімн до Христа" (2012) та У. Головач, виконавши переклад "П'яти слів про богослів'я" (2018). Над творами Іоанна Златоуста працювали: М. Яремцьо, переклавши "Похвалу апостолу Павлу" (2001) і гомілії "Про священство" (2008); Л. Павленко за перекладами "Гомілії на Євтропія", "12-го листа до Олімпіади" (2012). Найбільше християнських першоджерел у перекладацькому доробку Л. Павленка: 1) гомілетичні та агіографічні твори: "Житіє Св. Антонія Афанасія Великого", "Пояснення до написів псалмів, або щодо духу музики", "Про життя Святої Макрини" Григорія Ніського, "Лавсаїк" Палладія Єленопольського; 2) церковно-історичні: "Життєпис Константина" Євсевія Памфіла, "Церковна історія" Сократа Схоластика, "Церковна історія" Феодорита Кірського; 3) поетичні: "Поема про Кіпріана і Юстину" Афінаїди (Євдокії), "Парафраза Євангелія від Іоанна" Нонна Панополітанського; 4) гімнографічні: "Ямбічний канон на Різдво Христове" Іоанна Дамаскіна, "Гімни" Прокла Діадоха, "Про зрадника Іуду", "Про чин монаший", "Акафіст Пресвятій Богородиці" Романа Мелода, "Гімни" Синесія. Чимало перекладів ранньої патристики в творчому доробку Д. Коваль-Гнатів: "Життя Мойсея" Григорія Ніського (2001), "Життя в Христі", "Пояснення Божественної літургії" Миколи Кавасили (2005, 2007), "Містагогічні катехизи" Кирила Єрусалимського (2009), "Про молитву" Оригена (2012). Багато перекладів грекомовної християнської літератури створив

О. Кожушний: "Канони та кондаки" Романа Солодкосівця (2009), "Канон ямбічний на Різдво Христове" Іоанна Дамаскіна (2009), "Дідахе, або Вчення дванадцяти апостолів" (2011), "Послання до Діогнета" (2011). До царини християнської літератури долучився і П. Содомора, син сучасного корифея перекладів античної літератури А. Содомори, із працею "Про небесну ієрархію" Діонісія Ареопіта (2005) [1, с. 105–108; 4, с. 168–170].

Висновки. Отже, хочеться відзначити, що завдяки невтомній праці митців художнього перекладу український читач має змогу ознайомитися з усіма жанрами давньогрецької літератури і творами їхніх кращих представників. Віддаючи належну шану потужному доробку українських перекладачів у царині давньогрецького епосу, елегії, ямбу, лірики, трагедії, комедії, історіографії, філософії, епіграми, античного роману, ранньохристиянської літератури, варто вказати, що на свого творця ще очікують твори багатьох ораторів, класичних й елліністичних істориків і філософів, природнича література, грекомовна патристика; а з поезії – хорова лірика та елліністичний епос.

Список використаної літератури

1. Клименко Н., Головач У., Павленко Л., Савенко А., Ясинівський А. Неперервна філологія: класичні, візантиністичні та неоелліністичні студії в Україні ХХ століття. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 269 с.
2. Кобів Й. У. Нарис історії українського перекладу з класичних мов у Галичині до 1939-го року // Іноземна філологія. – №121. – Львів. – 2009. – С. 258–268.
3. Мороз М. В., Кобів Й. У., Чурилик Л. П., Денис Н. І., Кузьма-Врублевська М. Й. Давньогрецькі письменники в українських перекладах і критичі // Іноземна філологія. – №20. – Львів. – 1970. – С. 128–146.
4. Павленко Л., Звонська Л. Українська класична філологія: бібліографія, історія, персоналії (XVIII–XXI ст.). – Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – 319 с.

References

1. Klymenko, N., Golovach, U., Pavlenko, L., Savenko, A., Yasinovskiy, A. (2014). *Nepererвна filologiya: klasychni, vizantynologichni ta neoellinistychni studii v Ukraini XX stolittya* [Continuous philology: Classical, Byzantine, neo-Hellenistic studies in Ukraine of the 20 century]. Lviv : Lviv Polytechnic Publishing House. (In Ukr.).
2. Kobiv, J. U. (2009). *Narys istorii ukrainskogo perekladu z klasychnykh mov u Galychyni do 1939-go roku* [An essay on the history of Ukrainian translation from classical languages in Galicia before 1939]. *Foreign philology*, 121, pp. 258–268. (In Ukr.).
3. Moroz, M. V., Kobiv, J. U., Churylyk, L. P., Denys, N. I., Kuzma-Vrublevska, M. J. (1970). *Davnyogreetski pysmennyky v ukrainskykh perekladakh i krytytsi* [Ancient Greek writers in Ukrainian translations and criticism]. *Foreign philology*, 20, pp. 128–146. (In Ukr.).
4. Pavlenko, L., Zvonska, L. (2014). *Ukrainska klasychna filologiya: bibliografiya, istoriya, personalii (XVIII–XXI st.)* [Ukrainian classical philology: bibliography, history, personalities (18–21 centuries)]. Kyiv: Publishing and printing center "Kyiv University". (In Ukr.).

Надійшла до редколегії 12.04.21

Lesia Zvonska, Doctor of Philology, Professor
 ORCID:0000-0001-5361-3554
 e-mail: lesiazvonska@gmail.com
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

UKRAINIAN TRANSLATIONS OF ANCIENT GREEK LITERATURE: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

The article presents the history of Ukrainian translations of ancient Greek literature and describes the translation work of Ukrainian classical philologists, poets and prose writers. The reception of literary works of antiquity is represented by texts of different styles, poetic schools and Ukrainian language of different periods, which demonstrate the glorious tradition of domestic translation studies. It is noted that Ukrainian translations have a long history (from the first translation in 1788 and the first textbook in 1809); they were published in separate periodicals, collections, almanacs, as well as complete books and in textbooks and anthologies. Ukrainian translations of literature in the ancient Greek language of the archaic, classical and Hellenistic periods are analyzed. Translations of poetry (epic, elegy, iambic, monodic and choral lyrics, tragedy, comedy, folk lyrics, mimiyamb, epillum, bucolic, idyll, epigram) and prose (fable, historiography, philosophy, rhetoric, fiction, ancient novel, New Testament and Septuagint, early Christian patristic) are described. Significant in the history of translations are the achievements of the brilliant connoisseur of antiquity I. Franko. The high level of linguistic and stylistic assimilation of ancient Greek prose and poetic texts is demonstrated by the creative style of such outstanding translators as Borys Ten, V.Svidzinsky, M. Bilyk, G. Kochur, A. Smotrych, V. Derzhavyn, V. Samonenko, P. Striltsiv, A. Tsisyk, Y.Mushak, A. Biletsky, V. Maslyuk, J. Kobiv, Y. Tsymbalyuk, L. Pavlenko. The glorious traditions are continued by well-known antiquaries, writers and poets, among whom A. Sodomora has a prominent place. At the level of world biblical studies there are four translations of the Holy Scripture in Ukrainian (P. Kulish, I. Pulyuy, I. Nechuy-Levytsky, I. Ogienko, I. Khomenko, R. Turkonyuk). It is summarized that despite numerous Ukrainian translations of various genres of ancient Greek literature there is a need to create a corpus of translations of ancient Greek historiography, rhetoric, philosophy, natural science texts, Greek patristic.

Keywords: ancient Greek literature, Ukrainian translations, classical philology, translators from classical languages.